

2004-06-11

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Tillträdesutredningens betänkande ”Tre vägar till den öppna högskolan” (SOU 2004:29)

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har beretts möjlighet att yttra sig över Tillträdesutredningens betänkande ”Tre vägar till den öppna högskolan” (SOU 2004:29). Ärendet har beretts av en arbetsgrupp¹ inom förbundet. Yttrandet har också diskuterats vid ett seminarium för medlemmarna den 19 maj.

Sammanfattning

Betänkandet är förtjänstfullt skrivet på ett personligt och engagerat sätt vilket gjort rapporten lättläst. Beskrivning och analys av tillträdesystemets olika beståndsdelar känns heltäckande och visar på omöjligheten att konstruera en för alla intressenter optimal modell. Utredaren har väl argumenterat för de olika förslagens för- och nackdelar vilket ger ett gott underlag för kommande ställningstaganden.

Förbundet instämmer huvudsakligen i den principiella rollfördelningen mellan statsmakter och högskola som utredaren presenterar. Förslagen innebär i flera avseenden att universitet och högskolor själva får ett eget, friare ansvar att utforma lösningar. Detta välkomnar SUHF. Det finns dock vissa förslag som om de genomförs skulle innebära en olycklig tyngdpunktsförskjutning mot ökad centralstyrning, t.ex. förslaget om samrådsskyldighet med Högskoleverket för områdesbehörigheter.

SUHF ställer sig bakom huvuddragen av utredarens förslag och har valt att kommentera och uppmärksamma utbildningsdepartementet på vissa frågor i den fortsatta beredningen.

SUHF delar utredarens beskrivning av dagens högskola som dels en urvalshögskola, dels en rekryteringshögskola. Tillträdesreglerna har bevisligen haft en mycket begränsad effekt för att bredda rekryteringen. Andra åtgärder har varit mer

¹ Arbetsgruppen har bestått av Inge-Bert Täljedal, Umeå universitet (ordf.), Kåre Bremer, Stockholms universitet, John Fürstenbach, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, Cecilia Gagné, Lunds universitet, Lars Haikola, Blekinge tekniska högskola, Kerstin Norén, Göteborgs universitet, Gunnel Petersson, Mälardalens högskola, Jörgen Sjöberg, Chalmers, Gabriella Åhmansson, Högskolan i Gävle, Bengt Karlsson och Lars Eriksson, SUHF:s kansli.

betydelsefulla. SUHF delar uppfattningen att statsmakterna bör formulera tydliga och realistiska mål för vad tillträdesreglerna skall åstadkomma och att universitet och högskolor bör ges ett större inflytande än idag för att hitta vägarna dit. Det bör enligt SUHF vara en allmänt accepterad utgångspunkt att högskolornas behörig-

hets- och urvalsregler är viktiga moment som skall få påverka arbetet i gymnasieskolan. Det är viktigt att högskolan ges ett instrument för att markera de förkunskaper och andra förutsättningar som krävs för att studenterna ska kunna bedriva framgångsrika studier.

En viktig förutsättning för flera av utredarens förslag är att universitet och högskolor kan avsätta tillräckliga resurser för att förverkliga dem. SUHF har vid flera tillfällen uppmärksammat statsmakterna på att nya åtaganden har lagts på lärosätena utan att vara finansierade. Det är inte rimligt att ytterligare omprioritera befintliga resurser i den omfattning som skulle krävas för att genomföra förslagen enligt intentionerna i utredningen. Om statsmakterna vill åstadkomma en förändring i enlighet med utredningens förslag måste den vara fullt finansierad. I annat fall måste universitet och högskolor omfördela resurser från en av sina kärnverksamheter – undervisningen – med försämrad kvalitet till följd.

Grundläggande behörighet, 25:4-regeln

SUHF tillstyrker utredarens förslag att kraven för grundläggande behörighet bör kompletteras med lägst betyget godkänd i kärnämnen svenska och engelska samt i projektarbetet. Det är nödvändigt att behålla möjligheten att i särskilda fall göra undantag.

Utredaren föreslår att den s.k. 25:4-regeln avskaffas och ersätts av att den sökandes reella kompetens prövas. Det är ett tilltalande förslag. Samtidigt som SUHF stödjer en utveckling mot ett aktivt och mer rättvisande ställningstagande till den sökandes förutsättningar att tillgodogöra sig grundläggande högskoleutbildning, väger de negativa konsekvenserna av förslaget tyngre. Det är sannolikt att ett avskaffande skulle innebära en betydligt mer resurskrävande prövning än de schablonmässiga 25:4-prövningarna. Den nuvarande regeln är enkel att tillämpa och inte resurskrävande. SUHF avstyrker därför förslaget om avskaffande av den s.k. 25:4-regeln. Om statsmakterna skjuter till nödvändiga resurser skulle SUHF:s bedömning bli en annan.

Särskild behörighet

SUHF tillstyrker utredarens förslag till områdesbehörigheter som ett sätt att organisera och beskriva den särskilda behörigheten. Väl formulerade kan områdesbehörigheterna ge tydliga signaler till gymnasieelever och gymnasiet som helhet om förutsättningarna för högre studier. SUHF tillstyrker också förslaget om meritämnen, men vill samtidigt framhålla behovet av överblickbarhet för de sökande. Regeringen har nyligen presenterat en proposition för gymnasieskolan med förslag om bl.a. nya kärnämnen och att ämnesbetyg ersätter dagens kursbetyg. Detta får sannolikt konsekvenser för områdesbehörigheter och meritämnen som måste beaktas i den fortsatta beredningen. SUHF anser dock att huvudinriktningen av

propositionen är förenlig med utredningens förslag. SUHF förutsätter att den exakta områdesindelningen kommer att beaktas i den fortsatta beredningen i nära samverkan med universitet och högskolor.

Utredaren har skisserat en arbets- och ansvarsfördelning mellan universitet och högskolor och Högskoleverket kring vilka områdesbehörigheter som ska gälla dels för utbildningar som leder till yrkesexamina, dels för övriga utbildningar som riktar sig till nybörjare. Ett tydliggörande behövs. SUHF anser att en så stor frihet som möjligt bör ges till universitet och högskolor att själva få bestämma specifika behörighetsvillkor till respektive utbildning inom ramarna för systemet.

Meritvärdering och urval

SUHF tillstyrker utredarens förslag om grundprincipen tre vägar in till högskolan. Tillträdessystemet kännetecknas idag av stelhet och det behöver utvecklas och ges inslag av flexibilitet. Det finns ett behov av en tredje väg där förnyelse och experimenterande kan ske. Detta måste med nödvändighet ske lokalt vid lärosätena.

Betyg som urvalsgrund

Utredaren har presenterat en mycket oroväckande analys av de målrelaterade betygs funktion i gymnasieskolan. Betygsinflationen, de stora interkommunala variationerna och konkurrenskompletterings omfattning och konsekvenser är alarmerande fenomen. Situationen är uppenbarligen ohållbar. På sikt är det nödvändigt att finna ett hållbart, trovärdigt och fungerande system för gymnasieskolans betyg. SUHF delar utredarens oro för att betygen annars kan riskera att spela ut sin viktiga roll som indikator på de insatser som eleverna utfört i gymnasiet och möjligheterna att tillgodoräkna dessa vid antagningen. Utredaren presenterar ett antal förslag för att i möjligaste mån korrigera bristerna i systemet och SUHF kommenterar några av dem.

SUHF tillstyrker utredarens förslag att utbyteskomplettering inte längre ska tillåtas i urvalssammanhang. Det finns många skäl som motiverar att ta bort konkurrenskompletteringen, bl.a. försenad studiestart och onödiga kostnader för såväl individ som för samhället.

Utredaren föreslår vidare en övre gräns för jämförelsetalet vid 18,5 poäng. Det är ett till viss del logiskt förslag mot bakgrund av den beskrivning och analys av det nuvarande systemet som gjorts i utredningen. Det är dock tveksamt om fördelarna med förslaget skulle överväga risken att skicka felaktiga signaler till gymnasieskolan om värdet av nedlagda ansträngningar i skolarbetet. Man kan befara att även nivån 18,5 kommer att få motsvarande problem som nuvarande takvärde. Efter en samlad bedömning avstyrker SUHF förslaget.

Högskoleprov som urvalsgrund

SUHF har inga invändningar mot utredarens förslag att utveckla Högskoleprovet som urvalsgrund. SUHF är också positiv till förslaget att utveckla nationella om-

rådesprov s.k. domänprov. SUHF delar uppfattningen att proven bl.a. skulle kunna vara ett effektivt instrument att uppnå mer enhetliga bedömningar av reell kompetens. Sannolikt skulle domänproven även kunna ha en rekryterande effekt. SUHF förutsätter att proven utvecklas på nationell nivå och med särskild finansiering.

SUHF tillstyrker förslaget att Högskoleverket får i uppdrag att utreda möjligheten att ge ett gratis högskoleprov för gymnasieelever sista terminen i gymnasieskolan. Utredaren har beräknat de initiala kostnaderna för en sådan reform, dock utan att ge förslag till finansiering. Om Högskoleverket utreder förslaget vidare, förutsätter SUHF att verket noggrant analyserar de ekonomiska konsekvenserna för bl.a. universitet och högskolor.

Av högskolan beslutade urvalsgrunder

Utredaren föreslår att det utöver dagens två huvudvägar in i högskolan - betyg och högskoleprov - skall finnas en tredje väg som varje enskild högskola skall ansvara för. Genom förslaget ska det vara möjligt att underlätta en breddad rekrytering och nå en större mångfald bland de studerande. SUHF är en varm anhängare av förslaget.

Enligt förslaget ska av högskolan beslutade urvalsgrunder användas till minst 10 procent av platserna på en utbildning som vänder sig till nybörjare i högskolan. Det skall vara möjligt att göra undantag från platsfördelningen om det finns särskilda skäl för detta. SUHF instämmer i grundtanken i förslaget, men ställer sig tveksamt till hur detta ska tillämpas. Det är inte rimligt med ett tvingande obligatorium. SUHF avstyrker förslaget i nuvarande skrivning, men har förhoppningen att departementet kan finna en realistisk lösning i det fortsatta beredningsarbetet.

Som framgår av utredningen har nuvarande ordning tillämpats i begränsad omfattning. En viktig orsak har varit oklarheter om hur den s.k. ventilen i Likabehandlingslagen skall tolkas, framför allt i relation till de legala förutsättningarna för positiv särbehandling. Inte minst mot bakgrund av de synpunkter som Ombudsmannen mot etnisk diskriminering har tillställt högskolorna, är det av största vikt att statsmakterna tydliggör rättsläget. Vid behov bör lagreglerna justeras så att universitet och högskolor verkligen kan bidra till att förverkliga intentionerna om breddad rekrytering. En annan orsak till den begränsade tillämpningen har varit att formerna för det lokala urvalet bedömts vara för resurskrävande.

Beslut om remissvar har fattats vid styrelsens sammanträde den 11 juni 2004.

Christina Ullenius
Ordförande i SUHF

Bo Sundqvist
Vice ordförande i SUHF

Lars Eriksson
Projektledare